Дем'яненко Людмила,
стар. наук. співроб. інформаційно-аналітичного відділу ФПУ

ПОТЕНЦІЙНІ ВИГОДИ ТА РИЗИКИ УГОДИ ПРО НАДРА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА США

Опубліковано: Дем'яненко Л. Потенційні вигоди та ризики Угоди про надра між Україною та США // Діяльність Президента України в умовах російсько–української війни. 2025. Випуск 10 (158). С. 63-68.

Угода про надра передбачає створення фонду для інвестицій у відбудову України та співпрацю зі США у сфері корисних копалин. Її підписанню передувало кілька місяців напружених переговорів.

«Це угода в якій США відзначають своє прагнення сприяти досягненню довгострокового миру в Україні та визнають вклад, який Україна зробила у глобальну безпеку, відмовившись від ядерного арсеналу. Угода в якій США відзначають свою відданість питанням української безпеки, відновлення і реконструкції», – зазначила Перший віце-прем'єр-міністр – міністр економіки України Юлія Свириденко (vesti-ua.net).

В українському уряді наголошують, що угода вигідна для обох держав, тому, що ця угода дозволить залучити додаткові інвестиції, сприятиме розвитку інновацій і впровадженню нових технологій.

«США допомагають залучати до відновлення України приватних і публічних інвесторів – іноземні фонди, компанії, уряди держав, які підтримують боротьбу України проти російської агресії», – йдеться на сайті Кабміну (vesti-ua.net).

У Сполучених Штатах також відзначають стратегічну важливість угоди. Міністр фінансів США Скотт Бессент заявив, що вона дає обом країнам можливість співпрацювати для забезпечення довгострокового економічного відновлення України.

«Це повноцінне економічне партнерство. Це не просто рідкісноземельні корисні копалини, це інфраструктура, це енергетика. Тож тут є можливість для обох сторін справді виграти», – сказав Бессент (rbc.ua).

І ось, після місяців перемовин Київ і Вашингтон узгодили угоду, що гарантує США пріоритет у нових проєктах з розвідки та розробки українських родовищ, створює спільний фонд реконструкції й підсилює трансатлантичне стратегічне партнерство. Також передбачається, що угода охоплюватиме всю територію України за міжнародним визнаним кордонам, включно з морями та деокупованими територіями.

Перше підписання Угоди про надра планувалося ще 28 лютого у Вашингтоні, але в останній момент зірвалося – через публічну суперечку між Володимиром Зеленським і Дональдом Трампом просто перед камерами. До перемовин довелося повернутися з новим текстом, новими умовами й новими

юридичними радниками. Переговори тривали майже місяць – і врешті у квітні сторони погодили компромісний варіант.

Після кількох тижнів затримок, нервових переговорів і дипломатичних реверансів – угода про надра таки була підписана. Україна та США домовилися про стратегічну співпрацю у сфері корисних копалин. Кабінет міністрів уже оприлюднив текст документа – його згодом ратифікує Верховна Рада (explainer.ua).

Отже, 30 квітня у Вашингтоні відбулося підписання Угоди про створення Інвестиційного фонду відбудови. Від України підпис під угодою поставила перша віцепрем'єр-міністерка – міністерка економіки України Юлія Свириденко, а від США – міністр фінансів Скотт Бессент.

Далі комітет Верховної Ради з питань міжнародної політики двічі голосував за винесення законопроєкту про ратифікацію угоди про надра до сесійної зали. Під час другого голосування 7 травня до тексту рішення додали правку, в якій вказано, що «народні депутати не бачили текст двох технічних угод та не несуть за них відповідальність». Дві технічні угоди стосуються створення інвестиційного фонду щодо угоди про надра. Для їхньої імплементації не потрібна ратифікація парламентом, пояснили у Мінекономіки України (suspilne.media).

Передбачається, що інвестиційний фонд відбудови дозволить забезпечити фінансування критично важливих проєктів у сфері розробки корисних копалин та сприятиме впровадженню інновацій, технологічному розвитку та відновленню (unian.ua).

8 травня парламент України проголосував за ратифікацію угоди про корисні копалини між США і Україною. Її підтримали 338 народних депутатів, жоден не утримався, дев'ятеро не голосували.

12 травня Президент України Володимир Зеленський підписав закон про ратифікацію Угоди між урядом України та урядом США про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови (№4417-IX). Володимир Зеленський наголосив, що угода щодо співпраці у сфері корисних копалин стане фундаментом для довгострокової безпекової та економічної взаємодії між двома країнами. Він також подякував депутатам за підтримку та підкреслив, що документ відкриває новий етап у двосторонніх відносинах (24tv.ua).

До складу управителів інвестиційного фонду відбудови увійдуть 3 представники від України та 3 представники від США. Їх призначатимуть Агенція з питань підтримки державно-приватного партнерства при Міністерстві економіки України та американська корпорація Development Finance Corporation (DFC) (suspilne.media).

Частину своїх рішень фонд прийматиме більшістю голосів. Проте є перелік критичних рішень, які можливо прийняти лише консенсусом, тобто «за» мають проголосувати всі 6 членів ради керівників фонду. До таких критичних рішень входить, наприклад:

- внесення змін до установчих документів;

- інвестиційні рішення щодо понад 25 % коштів, які доступні для інвестування;
- матеріальні зміни до інвестиційних протоколів;
- прийняття додаткових Обмежених партнерів;
- прийняття рішень щодо того, чи діє контрагент за угодою про Ринкові права на купівлю видобутку критичних мінералів усупереч національним інтересам США або України;
- ухвалення та внесення змін до положень про комітети, які функціонують всередині інвестиційного фонду.

«Якщо немає шести голосів «за», то члени Керуючої ради мають шукати консенсусний варіант, який задовольнить усіх», – додали у Мінекономіки (suspilne.media).

Як повідомили у Верховній Раді, цей документ має відкрити шлях для залучення масштабних інвестицій у нашу економіку, зокрема у критичну інфраструктуру, промисловість і відновлення постраждалих регіонів.

«Ратифікація Угоди дозволить запустити повноцінну роботу Фонду. Йдеться не лише про фінансову підтримку, а й про формування нової довіри з боку стратегічного партнера – Сполучених Штатів Америки. Це – ще один практичний крок до відновлення, розвитку та економічної стійкості України» – наголошується у повідомленні (unian.ua).

Угода про співпрацю в сфері корисних копалин між Україною та США має три складові, погоджені сторонами:

- рамкова міжурядова угода (підписана у квітні);
- технічна угода про створення фонду (підписана у травні);
- фінансова угода (визначатиме деталі наповнення та використання коштів).

Наразі спочатку сторони підписали лише рамкову частину – політичну угоду, яка встановлює основні принципи та наміри подальшої співпраці. Вона займає лише 12 сторінок, але окреслює ключові позиції: від спільної розробки надр до американської допомоги, включно з військовою.

Документи інших двох угод – технічна та фінансова, було підписано, 13 травня, між Агенцією з питань підтримки державно-приватного партнерства (ДПП) та Міжнародною фінансовою корпорацією розвитку США (DFC). Тобто Україна та США підписали угоди про створення та роботу спільного Інвестиційного фонду відновлення. Такий фонд передбачається угодою про надра. Після обміну дипломатичними нотами робота Фонду може бути запущена вже з 23 травня (rbc.ua).

Угода має на меті залучити інвестиції в українські гірничодобувну й енергетичну галузі, а також створити спільний «інвестиційний фонд для відбудови» з майбутніх прибутків проєктів. Ерік Расмуссен, колишній керівник напряму природних ресурсів у ЄБРР, зазначив, що «Це перспектива на 10–15 років – приблизно про такі строки ми говоримо».

Голова консалтингової групи Clareo у сфері гірничої промисловості Пітер Браянт теж погоджується з думкою Еріка Расмуссена про те, що: «Угода майже не знижує ризиків у ланцюжку постачання в найближче десятиліття,

оскільки лише відкриття й розробка родовищ займуть принаймні 10 років» (dw.com).

До комерційних природних ресурсів України належать залізна руда, вугілля, літій, графіт і титанові руди. Також Україна є третім найбільшим виробником газу в Європі.

Майбутні проєкти з видобутку нафти й газу також увійдуть до пакету угоди – експерти вважають, що ці напрями можуть реалізовуватись швидше, ніж гірничі.

Однак серйозні перепони – зокрема триваюча війна з Росією, нестача геологічних даних, пошкоджена інфраструктура та ризики корупції – ускладнюють ситуацію. Враховуючи ці фактори, перші мінерали з нових шахт за цією угодою можуть з'явитися не раніше 2040 року (epravda.com.ua).

Міністерка економіки Юлія Свириденко, яка підписала угоду, заявила в четвер, що фонд запрацює «протягом кількох тижнів».

Заступник міністерки, торговий представник України Тарас Качка додав, що перший внесок, який зробить фонд операційно спроможним, забезпечить Міжнародна фінансова корпорація розвитку США – Development Finance Corporation. І пояснив, що саме цей стартовий капітал дозволить розпочати реальні проєкти з відбудови (ua.news).

Однак, всі погоджуються щодо думки, що до реальних результатів ще далеко: потрібні роки геологічної розвідки, перш ніж буде створено техніко-економічне обґрунтування і почнеться залучення коштів на розробку.

Фонд реконструкції США та України охоплює лише нові проєкти, тому вже наявні об'єкти, такі як шахти Ferrexpo (залізна руда) чи родовище Шиманівське, яке розробляє канадська Black Iron, під дію угоди не підпадають.

Водночас генеральний директор Black Iron Метт Сімпсон вважає, що проєкт Шиманівське залишиться важливим «для залучення інвестицій з-за кордону після завершення війни». За його словами, однією з головних проблем буде «дефіцит кваліфікованих кадрів», адже в Україні з радянських часів майже не будували нові шахти.

Таким чином, навіть українські посадовці визнають, що на прибутки фонду доведеться чекати довго.

Експерт з міжнародної політики Ігар Тишкевич розглядає підписання угоди не лише як економічний, а передусім як політичний крок з потужним зовнішньополітичним сигналом. У контексті американської політики документ працює на користь Дональда Трампа, який тепер може показати електорату реальний результат: «пообіцяв угоду – отримав виконання». І виконання прийшло саме від України, що зміцнює її позиції у складній конфігурації інтересів Білого дому, Росії та Китаю (nv.ua).

На думку Тишкевича, угода частково нейтралізує ініціативи Кремля щодо короткострокового перемир'я: вона підриває сенс сценаріїв перемир'я для Трампа, адже угода з Києвом уже дала йому політичний капітал. Водночас вона відкриває для України вікно можливостей: більш впевнено говорити про нові пакети військової допомоги, просувати своє бачення «заморозки» війни та

розбудовувати діалог про роль України у післявоєнному світі – як у регіоні, так і в глобальному контексті (explainer.ua).

На думку окремих спостерігачів, енергетичні проєкти, зокрема у секторах видобутку нафти і газу, можуть стати одними із перших в рамках цієї угоди, адже можуть бути реалізовані у коротші терміни, зазначає FT (dw.com).

Так, національна енергетична компанія «Нафтогаз» ще до початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну розглядала кілька проєктів, зокрема розробку глибоководного газового родовища в Чорному морі, та проводила переговори щодо них з американськими компаніями ExxonMobil, Halliburton та Chevron.

У компанії ДТЕК також повідомили, що проводили переговори з трьома компаніями зі США, зацікавленими у співпраці за угодою про надра.

Отже, безсумнівним плюсом є, за словами експерта Андрія Длігача: «…що Україна позначена як стратегічний партнер Сполучених Штатів Америки, що кошти залишатимуться в Україні, що вони інвестуватимуться у відновлення країни. …Сам факт укладення угоди вже можна розглядати як сигнал для потенційних інвесторів не лише зі США. Мова йде не лише про рідкісноземельні метали, критично важливі матеріали, газ чи нафту. Мова йде також про потрібну інфраструктуру, підготовку інженерів, розвиток перероблення, збагачення та виробництво кінцевої продукції, або продукції з доданою вартістю (24tv.ua).

Свою думку щодо позитивних моментів, висловив і директор Центру оборонних стратегій Олександр Хара, зазначивши, що «Позитивні моменти угоди про корисні копалини наразі оцінити складно, адже йдеться про довготривалі проєкти та плани на десятиліття вперед. …Ми не знаємо, коли перші інвестиції будуть, або перші контракти навіть підписані. Вони потенційно можуть принести велику користь Україні, оскільки, звичайно, нам потрібні прямі іноземні інвестиції, технології, експертиза. Ну і, звісно, прив’язка до однієї з найбільших економік – це дуже позитивно» (tsn.ua).

А от, заяви адміністрації Трампа про угоду як «формулу гарантії безпеки» є «абсолютно сміхотворними» – наголосив Олександр Хара. «От зараз б’ють по Одесі. В Одесу американські компанії інвестували понад 150 мільйонів доларів, зокрема в зерновий термінал. І це не зупинило росіян, і не може зупинити в принципі. Тому коли вони це кажуть, вони маніпулюють, звичайно. Але зараз я бачу позитивний інструмент, який є з цією угодою, я б сказав, такий прихований лендліз, оскільки американці можуть у цей загальний інвестиційний фонд на відбудову України інвестувати не лише гроші, технології, обладнання, експертизу, а й озброєння, який ми потім будемо виплачувати за цих прибутків майбутніх поколінь, умовно кажучи. Це перший момент. Другий позитивний момент – це те, що в угоді не згадуються ефемерні 350 мільярдів доларів, яких ніколи не було», – пояснив Хара. І далі додав, що Україна спромоглася не повісити на свої майбутні покоління вигадані борги, але водночас задовольнити его Трампа та зняти напруженість у міжнародних відносинах зі США (tsn.ua).

Попри всі ці, у більшості, позитивні аспекти, за словами Андрія Длігача, є і ризики, які викликають занепокоєння: «Перше, що мене дивує, – це асиметрія в наповненні фонду. США за цим договором не зобов'язуються вкладати в нього реальні кошти. Фонд наповнюється передусім Україною – за рахунок ренти або продажу нових ліцензій на проєкти, які формально визначені як нові». І мова йде не лише про нові, а й про заморожені проєкти.

У цьому контексті є ще один позитивний момент: реалізація проєктів має відбуватись за прозорими стандартами. Це стимулює Україну навести лад у сфері ліцензування, адже в минулому багато дозволів видавались у корупційний спосіб (24tv.ua). Тож, через непрозорість капіталу, більшість саме таких проєктів залишаються нереалізованими. Тому що інвестори не хочуть вкладати кошти, і навіть наявність ліцензії не гарантує старту робіт. Таким чином, впорядкування галузі передбачає, що неактивні активи обкладатимуться високими податками, щоб їх або продали, або передали, або повернули державі.

На думку експерта Андрія Длігача, наразі відсутня чітка економічна модель, яка б обґрунтовувала всі закладені механізми (24tv.ua). І тому можливі й інші ризики, які можуть негативно вплинути на реалізацію проєктів за цією угодою. До них належать:

- Україна не зможе в односторонньому порядку вийти з цієї угоди, адже вона укладається безстроково. А система вирішення суперечок виглядає надто складною та наразі не до кінця зрозумілою.
- відкритим питання, є і те, як саме працюватимуть податкові пільги: чи поширюватимуться вони на всі проєкти, що фінансуються фондом, чи на сам фонд лише.

Таким чином, Україна завершила всі необхідні процедури для запуску Спільного інвестиційного фонду з відбудови та передала Сполученим Штатам дипломатичну ноту, яка це підтверджує. Україна виконала завдання, поставлене президентом Володимиром Зеленським перед переговорною командою. Це рівноправні угоди, які спрямовані в майбутнє, відповідають національним інтересам України та передбачають, що інвестиції будуть направлятися виключно на відновлення та зростання держави. Проте залишається певна невизначеність щодо термінів реалізації проєктів; як будуть реалізовуватися проєкти саме на окупованих територіях; як саме працюватимуть податкові пільги; наповненні фонду, та багато інших нюансів. Відтак, у даній Угоді є як вигоди, так і ризики для України, і тільки час покаже, чого більше.